

Худавердова Анна Олександрівна,
*аспірантка Харківського національного
університету внутрішніх справ*

УЯВЛЕННЯ ПРО ДЕВІАНТНУ ПОВЕДІНКУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Сучасне суспільство характеризується високим темпом змін у всіх сферах життя. При цьому уявлення особистості про оточуючий світ має принципове

значення для регулювання поведінки. На необхідність вивчення уявлень індивідів про навколишню дійсність практично з початку XX століття вказували відомі психологи та соціологи.

Соціальні уявлення, теорію яких розробив свого часу С. Московічі [1], уже впродовж тривалого часу є предметом дослідження вітчизняних соціальних психологів. Цю проблему, зокрема, вивчали О. В. Васильченко, М. А. Дроздова, Л. Е. Орбан-Лембрик, Л. А. Пономаренко, О. М. Скар, та ін. Серед російських дослідників – К. О. Абульханова-Славська, Г. М. Андрєєва, А. І. Донцов, Т. П. Ємельянова, Н. М. Ноговіцина, П. М. Шихірев, Є. В. Якімова, та ін.

Соціально-правові уявлення виступають одним з основних структурних компонентів правосвідомості особистості, до яких відносяться також знання і очікування, що стосуються прав, обов'язків та юридичної відповідальності; відношення до правомірних і протиправних способів дій, їх суб'єктам і наслідків; особистісні норми (принципи) юридично значущої поведінки. Соціально-правові уявлення особистості являє сферу внутрішнього світу, яка виявляється в феномені усвідомленого відображення правової точки зору соціальної дійсності і свідомо-вольової саморегуляції юридично значущої поведінки. Вони служать внутрішньою передумовою правомірної спрямованості поведінки людини в різних сферах суспільних відносин, регульованих правовими нормами. Деформованість соціально-правових уявлень, їх спотворення, негативні характеристики в багатьох випадках виступають причиною протиправних відхилень у поведінці.

В окремих дослідженнях відзначається, що по відношенню до закону і злочину багато людей не займають якоїсь особливої, чітко вираженої позиції. В принципі ними визнається необхідність існування закону, усвідомлюється справедливість і гуманність права, але при цьому досить широко поширене переконання в тому, що закон можна порушити в конкретній ситуації, що ставить під загрозу якісь особисті інтереси. Допускається суттєва переоцінка значення мотиву порушення закону, присутні уявлення про те, що сам по собі

виправданий мотив виключає кримінальну караність діянь. Люди відмовляють чинному праву в справедливості, як би позбавляючи його тим самим моральної основи. Позбавлення права підтримки з боку морально-правової свідомості в особі його найважливішою категорії знижує його дієвість і збільшує можливість прояву девіантної поведінки.

Дослідження соціально-правових уявлень набувають особливого значення в період ускладнення суспільного життя, яке проявляється у прискоренні соціальних змін, у виникненні нових соціальних інституцій.

Неадекватна оцінка кримінальної ситуації, облагороджування мотивів і цілей, виправдання своїх дій зумовлюють ставлення до злочинів, які не сприймаються окремими категоріями професіоналів як справедлива реакція суспільства на вчинені ними злочини.

До даної категорії можна віднести військовослужбовців які в силу своєї професійної діяльності стикаються з безліччю стресогенних факторів, так як життєдіяльність військовослужбовця найчастіше здійснюється в екстремальних умовах. Нові навчально-бойові та психологічні межі служби у військових підрозділах підвищують психологічне навантаження на воїнів, можуть дезорієнтувати їх особливо в умовах військових дій, змінити базові цінності, знизити бойову мотивацію і утруднити виконання бойових і навчальних завдань.

Під впливом способу життя і особливостей діяльності в поведінці воїнів актуалізуються і проявляються різні форми девіацій, в основі яких антисоціальний, асоціальний і аутодеструктивний характер.

Формування девіантної поведінки у звичайних умовах і в бойовій обстановці має істотні відмінності. Якщо в умовах звичайного життя провідна роль належить спадковій обтяженості, порушеному онтогенезу, психологічній схильності, то в бойовій обстановці формування девіантної поведінки обумовлюється стресовим впливом, а особистісна схильність значною мірою визначається чинником низької стійкості до стресу. На нашу думку, одним з

чинників який впливає на формування девіантної поведінки є соціально-правові уявлення про злочин, які в залежності від функціональної спрямованості можуть виступати струмуючим або провокуючим фактором девіантної поведінки військовослужбовців.

У перші місяці, після прибуття в район бойових дій, починають вживати психоактивні речовини не тільки ті, хто мав наркотичний досвід до служби в армії, а й військовослужбовці, які в минулому не зловживали ні алкоголем, ні наркотиками [2, с. 91].

Прояви соціальних девіацій у військовому колективі – делікатна, складна і дуже актуальна проблема в сучасній психологічній теорії та практиці. Її недостатня вивченість не дозволяє ефективно нейтралізувати потенційну суспільну небезпеку, до якої можуть призвести індивідуальні та групові девіації, ускладнює пошук найбільш ефективних способів і методів вирішення поширених проблем, пов'язаних з особистісної деградацією і деформаціями девіантних військовослужбовців.

Наявність аномальних явищ в армії негативно впливає на більшість сфер життєдіяльності військових колективів, особливо на їхню згуртованість, керованість, рівень боєздатності, боєготовності збройних сил, ускладнює виконання ними бойових завдань.

Список бібліографічних посилань

1. Московичи С., Жодле Д. Социальное представление: феномены, концепт и теория. Соц. психология. под ред. С. Московичи. СПб.: Питер, 2007. С. 372–394.
2. Коқун О.М., Агаев Н.А., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Корня Л.В. Психологічне вивчення особового складу Збройних Сил України. Методичний посібник. К.: ФОП Маслаков, 2019. 288 с.

Науковий керівник: Швець Дмитро Володимирович, перший проректор Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент
